

Анализ на подкрепата на земеделските стопанства по линия на директните плащания

Проф. д-р Нина Котева

Доц. д-р Божидар Иванов

Институт по аграрна икономика – София

E-mail: ninakoteva@abv.bg

Резюме

Значителна част от подкрепата земеделските стопанства получават по линия на директните плащания. Те гарантират определено ниво на икономическа сигурност за земеделските стопани чрез предоставянето на минимален доход в условията на икономическа криза, климатични промени, неблагоприятна пазарна конюнктура и др.

Изключително важни са въпросите за равнището и разпределението на директните плащания между земеделските стопанства. В контекста на новата ОСП 2020+ актуалността на тези изследвания се засилва, тъй като една от основните цели е подпомагане за достатъчно надеждни земеделски доходи и устойчивост в ЕС.

В тази връзка **целта** на настоящата статия е въз основа на анализ да се посочи равнището, разпределението на подкрепа и обхвата на подкрепените земеделски стопанства по линия на директните плащания.

Методи на изследване: Широкият набор от съвременни методи за изследване дава възможност за анализ и оценка на равнището и тенденциите на земеделските стопанства – системен и сравнителен анализ; индикаторен метод; експертен метод; дескриптивен анализ; метод на статистическите групировки; графичен метод; индуктивни и дедуктивни методи за анализ и формиране на обобщения.

Анализът обхваща изследване на равнището и динамиката на редица показатели, обединени в две групи:

- за оценка на степента на подкрепа на земеделските стопанства;
- за оценка на разпределението на директните плащания между земеделските стопанства.

Въз основа на анализа са направени следните изводи:

- Усвоен е значителен финансов ресурс от земеделските стопанства по линия на директните плащания, с какъвто нашата държава не разполага;
- Подкрепени са около 1/3 от земеделските стопанства;
- Неравномерно разпределение на подкрепата между бенефициентите – акумулирането на значителни средства от едрите стопански структури, малък или незначителен размер на подкрепа на малките стопанства;
- Незначителна положителна промяна през сегашния програмен период на ОСП (2014–2020), спрямо предходния, към по-балансирано и равномерно разпределение на подкрепата между земеделските стопанства.

Ключови думи: директни плащания; земеделски стопанства; ОСП; разпределение на подкрепата; коефициент на Джини; коефициент на концентрация на неравномерно разпределената сума

Analysis of Farms Support under Direct Payments

Prof. Dr. Nina Koteva

Assoc. Prof. Dr. Bozhidar Ivanov

Institute of Agricultural Economics – Sofia

E-mail: ninakoteva@abv.bg

Citation: Koteva, N., Ivanov, B. (2020). Analysis of Farms Support under Direct Payments. *Икономика и управление на селското стопанство*, 65(3), 3-13 (Bg).

Abstract

Farms receive a significant part of their support through direct payments. They guarantee a definite level of economic security for farmers by providing minimum income in periods of economic crisis, climate change, unfavourable market conditions, etc.

The topics of direct payments' level and distribution remain significant. Within the new CAP 2020+ the relevance of these studies is reinforced, as one of the main objectives is to support sufficiently reliable agricultural incomes and sustainability in the EU.

In this relation, the aim of this article is to indicate the level, the distribution of the support and the range of supported farmers through direct payments.

Research methods: The wide range of relevant research methods gives the opportunity for analysis and assessment of the farms' level and trends – system and comparative analysis; method of indication; expert method; descriptive analysis; statistical grouping method; graphical method; inductive and deductive methods for analysis and generalizations forming.

The analysis includes a research of the level and dynamics of several indicators, unified in two groups:

- For assessment of farms support degree;
- For assessment of direct payments distribution between the farms

The following conclusions were made on the basis of the analysis:

- A considerable financial resource, which our country does not possess, has been absorbed by the farms under direct payments;
- About 1/3 of farms have been supported;
- Unequal distribution of the support between beneficiaries – accumulation of significant part of the funds for the large holdings, small or insignificant part for the support of small farms;
- Insignificant positive change in the actual program period of CAP (2014-2020), compared to the previous period, orientation to more balanced and equal distribution of the support between farms.

Key words: direct payments; farms; CAP; support distribution; Gini coefficient; coefficient of concentration of unevenly distributed amount

Увод

Доходите в селското стопанство остават значително под средните за икономиката на страната. В същото време, селското стопанство е рискова, а често и скъпоструваща стопанска дейност, силно зависима от климатичните условия.

Съществува времево разминаване между търсенето от страна на потребителите и способността на земеделските производители да увеличат предлагането, тъй като те се нуждаят от време и инвестиции.

Глобализацията и колебанията в предлагането и търсенето доведоха до по-голяма нестабилност на цените на селскостопанските пазари през последните години, засилвайки

допълнително несигурността на земеделските стопани.

Несигурността в селскостопанската дейност оправдава важната роля на публичния сектор за осигуряване на защита за доходите на земеделските стопани.

Субсидиите в земеделието са един от най-важните инструменти за подкрепа в отрасъла, чието датиране е от самото начало на Общата селскостопанска политика. Идеята за земеделските субсидии е продиктувана от относително ниските и в същото време нестабилни доходи. Основната рамка и принципи на законодателната линия, обосноваваща нуждата от земеделски субсидии, е несъответствието между доходите на земеделските

производители и доходите в другите икономически сфери (Mishra and Paudel, 2011). В същото време продължаващият натиск от преговорите на Световната търговска организация (СТО), критиката от нейните ефекти, нарушаващи търговията, и опасенията на потребителите относно безопасността и качеството на селскостопанските стоки изискват ОСП непрекъснато да се реформира (Ciliberti and Frascarelli, 2018). В последните години, наред с традиционните цели на ОСП за конкурентоспособност на селското стопанство, все по-актуални стават приоритетите за застъпване на екологичните интереси за развитие на ОСП. Институциите на ЕС определиха нови цели на политиката и инструменти за подобряване на социално-икономическото състояние на европейските фермери (Huang et al., 2010). Посочва се необходимостта от по-добра целева подкрепа, която би подобрила качеството на възнаграждение на земеделските стопани за публичните блага, които предоставят (Westhoek et al., 2013).

Значителна част от подкрепата, земеделските стопанства получават по линия на директните плащания. Те включват: плащания по СЕПП; преразпределително плащане; схема за дребни земеделски стопани; схема за млади стопани; преходна национална помощ; зелени директни плащания; обвързано с производството директно подпомагане. Директните плащания гарантират определено ниво на икономическа сигурност за земеделските стопани чрез предоставянето на минимален доход в условията на икономическа криза, климатични промени, неблагоприятна пазарна конюнктура и др.

Остават изключително важни въпросите за равнището и разпределението на директните плащания между земеделските стопанства. В контекста на новата ОСП 2020+, актуалността на тези изследвания се засилва, тъй като една от основните цели е подпомагане на достатъчно надеждни земеделски доходи и устойчивост в ЕС.

В тази връзка целта на настоящата статия е въз основа на анализ да се посочи равнището, разпределението на подкрепа и обхвата на

подкрепените земеделски стопанства по линия на директните плащания.

Методически подход

За постигане на поставената цел се използват редица методи и се изследват съвкупност от показатели.

Методи на изследване: Широкият набор от съвременни методи за изследване дава възможност за анализ и оценка на равнището и тенденциите на земеделските стопанства – системен и сравнителен анализ; индикаторен метод; експертен метод; дескриптивен анализ; метод на статистическите групировки; графичен метод; индуктивни и дедуктивни методи за анализ и формиране на обобщения.

Период на изследване: Изследването обхваща периода 2008–2017 г., който включва програмните периоди на ОСП (2007–2013) и (2014–2020), като се очертават тенденциите поотделно за двата периода, както и общите тенденции за целия анализиран период.

Система от показатели: Анализът обхваща изследване на равнището и динамиката на редица показатели по отношение на подкрепата на земеделските стопанства по линия на директните плащания.

Системата от показатели за анализ е обединена в две групи:

- Показатели за оценка на степента на подкрепа на земеделските стопанства;
- Показатели за оценка на разпределението на директните плащания между земеделските стопанства.

Показатели за оценка на степента на подкрепа на земеделските стопанства

При анализа на подкрепата по линия на директните плащания се използват следните показатели:

- брой бенефициенти, получили директни плащания;
- относителен дял на подкрепените стопанства от общия брой и от стопанствата, отговарящи на условията по СЕПП;
- общ размер на изплатените субсидии;

- размер на субсидиите, средно на подкрепено стопанство;
- разпределение на субсидиите по суми и бенефициенти.

Показатели за оценка на разпределението на директните плащания между земеделските стопанства

За оценка на разпределението на подкрепата се използват показателите:

- коефициент на Джини;
- коефициент на концентрация на неравномерно разпределената сума;
- относителен дял на бенефициентите и изплатените субсидии по отделните класове по размер на подкрепата.

При изследванията за неравенство в доходите коефициентът на Джини е често използвана мярка за относително неравенство на доходите, което варира между 0 и 1. Ако доходите на фермите са равномерно разпределени (т.е. всички ферми имат еднакъв доход), стойността на коефициента е 0. С увеличаване и при по-голямо неравенство в доходите, коефициентът се променя към 1 (т.е. дори една ферма теоретично може да генерира целия доход на фермерската съвкупност). За да се оцени коефициентът на Джини, доходът или в случая субсидиите (Y) се приемат като разпределена произволна променлива със средна стойност на субсидиите на стопанство – μ , получена, като общата сума на разпределените плащания се раздели на бенефициентите по директните плащания.

Във формулата се включва $F(Y)$ – кумулативно разпределение на дохода (класиран в намаляващ ред), който се получава с кумулативно формиране на броя на бенефициентите по директни плащания, сортирани по възходящ ред на получаваните субсидии.

Изчисляването на коефициента на неравномерно разпределение на директните плащания се прави на основата на ковариация между реалните субсидии по групи бенефициенти и кумулативното разпределение на самите групи бенефициенти, разделено на броя на групите:

$$Cov = \frac{\sum x - \bar{x} (y - \bar{y})}{N} \quad (1)$$

Изчисляването на неравномерното разпределение на директните плащания, посредством метода на ковариациите (G), може да се запише по следния начин (El Benni и Finger, 2012; Mishra et al., 2009):

$$G = 2cov \frac{Y, F(Y)}{\mu} \quad (2)$$

При използване на метода на ковариация за изчисляване на неравномерното разпределение на субсидиите се получава теоретично, че при наличие на отрицателни стойности на получавани субсидии, бенефициентите вместо да получават плащания – имат наложени санкции или други глоби от страна на изпълнителните институции.

По-този начин се получава ситуация, при която G може да надмине 1, което влиза в разрез с идеята на коефициента – съвършеното неравномерно разпределение не трябва да надвишава 1. Соколова (2015), ползвайки метода, предложен от Chen et al. (1982), прилага изчисления, които представляват коригиран коефициент на Gini (G^*), с което нормализира резултатите по изчисление на Gini (G^*) в диапазона от 0 до 1.

$$G^* = \frac{\binom{2}{n} \sum_{j=1}^n j y_j - \frac{n+1}{n}}{1 + \binom{2}{n} \sum_{j=1}^m j y_j + \binom{1}{n} \sum_{j=1}^m y_j \frac{\sum_{j=1}^m y_j}{y_{m+1}} - (1+2m)} \quad (3)$$

Предложените методики са подходящи, когато се работи с индивидуални данни, което в проведеното изследване не е възможно, защото се работи с представено от ГД „Земеделие” разпределение на бенефициентите по директни плащания, по групи на получаваните субсидии. Вследствие на това, представените групи включват броя на бенефициентите и общата сума, получена от тях, което не дава възможност да се видят вътрешно-груповите различия и девиацията от средната в груповия диапазон по размер на получаваните субсидии. С оглед на това е потърсено решение на съществуващото ограничение за прилагане на формула (2). В този случай предложената модификация на формула (2) е, както следва:

$$G = 2cov \frac{\sum_{k=1}^N (\bar{X}_{GR} - \bar{X})(\bar{Y}_{GR} - \bar{Y}) * n_{GR}}{\mu} \quad (4)$$

При използването на формула (4) се намира вариант за изчисляване на коефициента на Gini (G), прилагайки метода на ковариациите, но с направена модификация, като се отчитат ограниченията в представените данни в отчетните документи. В този случай $\bar{X}_{GR}$ представлява средната на кумулативната поредност на бенефициентите в самата група, а $\bar{X}$ е общата средна на редицата от бенефициенти, събрани във всички групи, което в действителност е равно на 0,5. Другата част от уравнението $\bar{Y}_{GR}$ представлява средният размер на директните плащания в групата, който е получен като деление на общата сума, получена от бенефициентите в дадена група (GR), към общия брой на получателите на плащанията. За да се отчете и различният брой на бенефициентите по отделните класове на получавани директни плащания, се включва n_{GR} – броят на бенефициентите, получили директни плащания по всяка група. Това дава възможности и се прави, за да се претегли полученият коефициент на неравномерно разпределение Gini (G).

Условностите за изчисляване на коефициента Gini (G), както и съществуващите ограничения по работата с базата данни, дават основание да се търсят и други възможни методи за изчисляване на неравномерното разпределение при различни видове доходи и други съвкупности, при които класификацията на разпределението има значение. Подобен метод на приложение е описан от Иванов (2019) и прилаган като алтернатива на стандартното изчисление на ковариацията, обозначена като „съотнесена ковариация“ или „съотнесена дисперсия“. В този случай изходното уравнение, което участва за изчисление на Gini (G), представлява не разликата между индивидуалната стойност на променливата (X) и средната за същата съвкупност ($\bar{X}$), а съотношението между тях, т.е. $\frac{X}{\bar{X}}$.

В изследване на САРА (2017), използвайки спомената методика, са показани резултати за разпределение на директните плащания между отделните бенефициенти, разделени

по класове на размера на плащанията. Те показват, че „неравномерното разпределение на директните плащания е проблем, идентифициран и обсъждан и на европейско ниво – 80% от плащанията в Съюза се получават от едва 20% от бенефициентите, което е тенденция, близка до тази в България“ (САРА, 2017). Наред с това, Соколова (2015) установява, че „неравенството в доходите, получавани от земеделските стопанства в страната ни, е много голямо. Голяма част от стопанствата, особено по-малките, имат отрицателен икономически резултат от своята дейност“. В същото време Соколова (2015) твърди, че „макар и минимално плащанията по СЕПП допринасят за намаляване на неравенството и без тях то би било по-голямо“. Чрез изследване на коригирания коефициент на Gini (G*) се констатира, че в стопанствата в нормално развитите райони през 2007 и 2011 г. се наблюдават стойности на показателя на Gini, по-високи от тези при стопанствата в планинските райони. Конкретните стойности на коефициента Gнд са 0,94 за 2007 и 0,93 за 2011 г. (Соколова, 2015). Това нееднозначно показва, че неравномерното разпределение в доходите на земеделските производители е много голямо. Въпреки че при разпределението на субсидиите разслоението между класовете стопанства е значително, то при различните видове фермерски доходи (брутни, факторни, нетни, предприемачески и др.) понякога се установяват и още по-големи различия.

Резултати от изследването

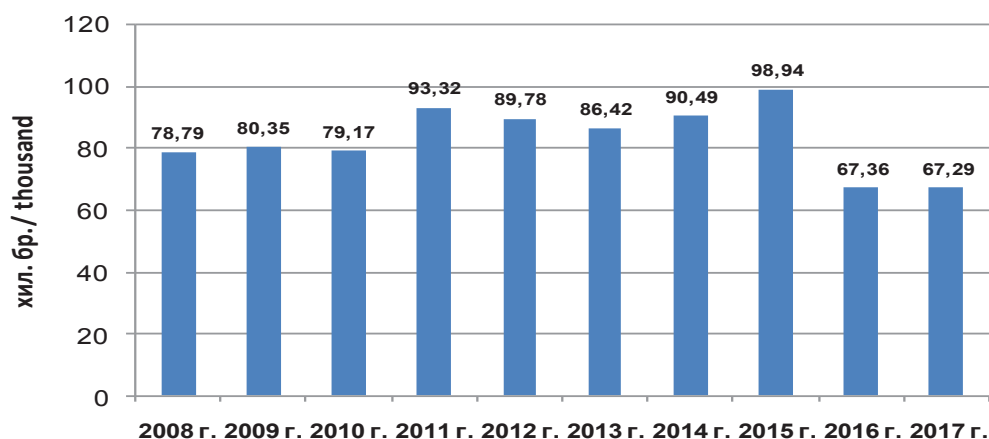
След влизането на България в ЕС през 2007 г., земеделските стопани започват да получават директни плащания от 2008 г. Данните показват, че броят на бенефициентите на директни плащания за периода 2008–2015 г. от 78,79 хил. бр. нараства и достига най-голям брой – 98,94 хил. бр., като през 2016 г. и 2017 г. намаляват до малко над 67 хил. бр. Причините са в отказа на значителна част от стопанствата, които получават малки суми (до 500 евро), да кандидатстват през следващите години, във връзка с повишените изисквания и

контрол и/или са преценили, че нямат изгода, при сравнение на получените суми и направените разходи, свързани с кандидатстването (изплащането на социални и здравни осигуровки при регистрация по Наредба №3/1999 г., разходи за командировки, административни и други разходи). В потвърждение на това са данните за броя на бенефициентите, получили директни плащания до 500 евро, съответно през 2015 г. – 38,53 хил. бр., за 2016 г. – 8,2 хил. бр., през 2017 г. – 7,1 хил. бр., или намаление с около 30–31 хил. бр. Има намаление на броя на бенефициентите и от групата на получилите субсидии в рамките на 500–1 250 евро, но то е значително по-малко

– от 22,48 хил. бр. през 2015 г. на 17,21 хил. бр. – през 2016 г., и 16,26 хил. бр. – за 2017 г., или намаление с около 5–6 хил. бр.

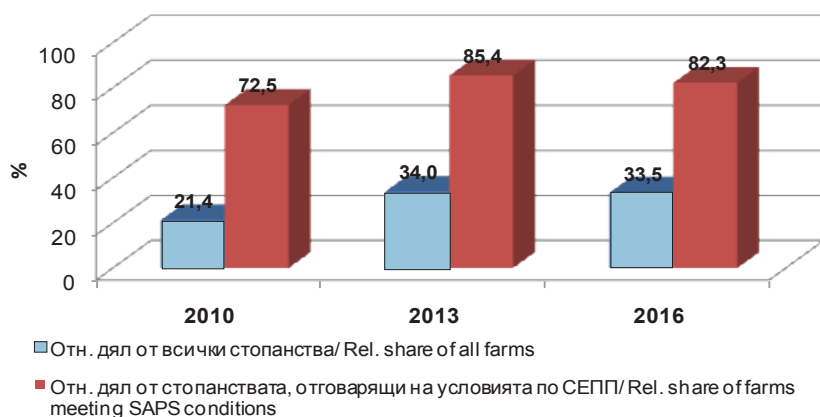
Динамиката в общия брой на земеделските стопанства в страната и броят на бенефициентите по линия на директните плащания формират равнищата на относителния дял на подкрепените стопанства. Очертава се положителна тенденция към повишение на относителния дял на подкрепените стопанства – от 21,4% през 2010 г. на 34% през 2013 г. и 33,5% – 2016 г.

Висок е относителният дял на бенефициентите от броя стопанства, които отговарят на условията по СЕПП, който е с тенденция

Фиг. 1. Брой бенефициенти, получили директни плащания
Fig. 1. Number of beneficiaries, received direct payments

Източник: ГД „Земеделие”. / Source: GD “Agriculture”.

Фиг. 2. Относителен дял на подкрепените стопанства, %
Fig. 2. Relative share of supported farms, %

Източник: ГД „Земеделие”; МЗХГ, „Агостатистика” и собствени изчисления.
Source: Directorate “Agriculture”, MAFF, “Agrostatistics” and own calculations.

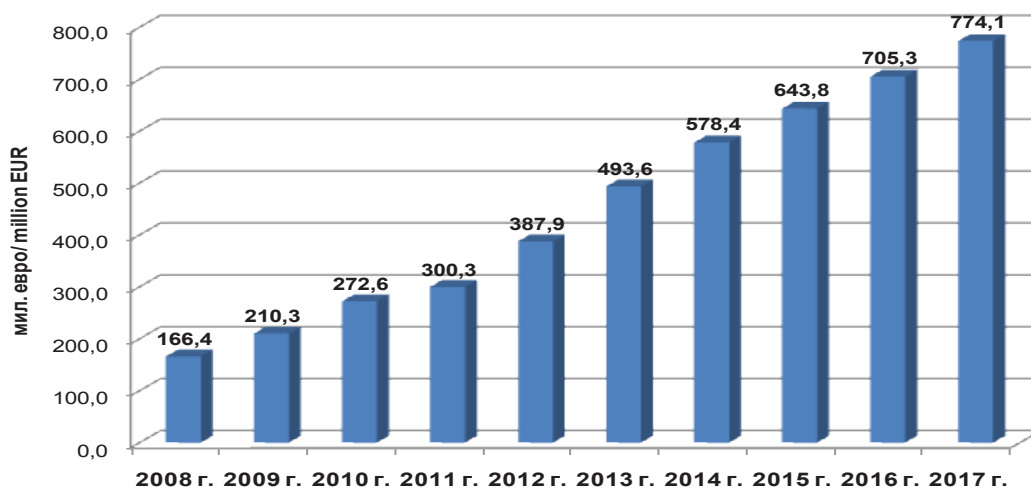
към увеличение – от 72,5% за 2010 г. на 85,4% – 2013 г., и 82,3% – 2016 г.

Въпреки че анализираният период обхваща два програмни периода на ОСП – 2007–2013 г. и 2014–2020 г., очертава се ясно изразена тенденция към нарастване на изплатените суми на земеделските стопанства по линия на директните плащания. Изплатените субсидии нарастват от 166,4 млн. евро (325,45 млн. лв.) през 2008 г. на 774,1 млн. евро (1514,0 млн. лв.) или 4,7 пъти.

Увеличението на равнището на подпомагане и динамиката в броя на бенефициентите определят средния размер на получена-

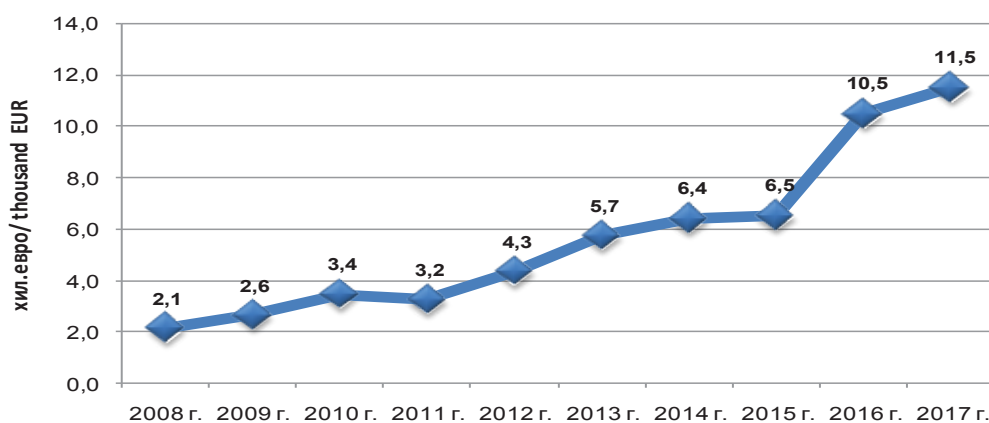
та подкрепа на стопанство. В периода 2008–2013 г. има плавно увеличение на субсидиите средно на стопанство от 2,1 хил. евро на 6,4 хил. евро за 2014 г., когато са изплатени сумите за 2013 г.

В сегашния програмен период (2014–2020) увеличението на средния размер на субсидиите за 2016 г. и 2017 г. е по-значително спрямо 2015 г., когато броят на бенефициентите е най-голям. Причината не е само в нарастването на подкрепата, но и, както вече се посочи, в чувствителното намаление на броя на бенефициентите, които получават минимална подкрепа (до 500 евро).

Фиг. 3. Изплатени субсидии по линия на директните плащания
Fig. 3. Paid subsidies under direct payments

Източник: ГД „Земеделие“. / Source: Directorate “Agriculture”.

Фиг. 4. Среден размер на субсидиите на стопанство
Fig. 4. Average size of subsidies per farm

Източник: ГД „Земеделие“ и собствени изследвания.
Source: Directorate “Agriculture” and own calculations.

Данните сочат, че за анализирания период средният размер на субсидиите на стопанство се е увеличил 5,5 пъти. Резултатите от анализа показват, че директните плащания играят съществена роля при формиране на доходите на земеделските стопани.

Важен въпрос е разпределението на подкрепата по линия на директните плащания между земеделските стопанства. В зависимост от получените суми, бенефициентите са разпределени в 12 групи. Данните показват, че в периода 2007–2015 г. най-голям е броят на бенефициентите в първата група (до 500 евро). С увеличението на изплатените субсидии броят на подкрепените стопанства в съответните групи плавно намалява.

През 2017 г. такава закономерност не се забелязва. Най-голям е броят на стопанствата от следващата група (от 500–1 250 евро). На второ място по брой подкрепени стопанства са получилите субсидии от 2 000–5 000 евро.

Сравнителният анализ показва, че за анализирания период има ясно изразена тенденция на нарастване на броя на стопанства в съответните групи с подкрепа над 1 250 евро, което е в резултат на тяхното окрупняване в процеса на реструктуриране.

В периода 2008–2013 г. се очертава тенденция на нарастване на коефициента на Джини от 0,799 на 0,831, което показва, че в програмния период на ОСП (2007–2013) неравномерното разпределение на подкрепата се задълбочава. В сегашния програмен период намаляването на коефициента показва положителна тенденция към по-равномерно разпределение на директните плащания между бенефициентите, но измененията не са съществени. Положителната промяна се дължи на въвеждането на преразпределителното плащане, таван на плащанията и схемата за дребни земеделски стопанства.

Коефициент на концентрация на неравномерно разпределената сума – отчита само субсидиите, които не са равномерно разпределени между бенефициентите. Коефициентът е в границите между 0 и 1, като по-ниското равнище на показателя е индикатор за по-

равномерно разпределение. Анализът на данните показва, че се очертава тенденция към намаление на коефициента от 0,766 за 2008 г. до 0,638 за 2017 г. Изменението е в положителна посока към намаление на размера на директните плащания, които са неравномерно разпределени.

Резултатите от анализа на данните за равнищата на коефициента на концентрация на неравномерно разпределената сума показват, че за периода 2008–2013 г. 75–76% от субсидиите са неравномерно разпределени. Положителна тенденция е понижаването на равнището на коефициента (до 0,64 за 2017 г.) в сегашния програмен период (2014–2020), през който една от целите е по-балансирана подкрепа по типове стопанства.

За периода 2008–2013 г. данните очертават негативна тенденция на увеличение на равнищата на Джини коефициента, като той достига най-висока стойност – 0,831, през 2013 г. Това показва, че само 17% от парите и бенефициентите получават равномерно разпределение.

Въведените промени в директните плащания в настоящия програмен период на ОСП, допълнени от други схеми за подпомагане, насочени към конкретни цели и типове стопанства, водят до положителен резултат – увеличаване дела на равномерното разпределение до 27% за 2017 г. Въпреки положителната тенденция, делът на неравномерно разпределените субсидии между бенефициентите остава висок.

Интерес представлява разпределението на субсидиите и бенефициентите между отделните класове. През 2008 г. 85,3% от бенефициентите получават 9,6% от подкрепата. На другия полюс – 2,4% от стопанствата усвояват 61,8% от субсидиите.

За анализирания период промените са в посока на намаление дела на стопанствата в ниските класове на подкрепа (до 1250 евро) и увеличение на дела в горните класове (над 20000 евро). През 2013 г. 70,5% от бенефициентите получават 4,6% от сумите и 4,7% от стопанствата получават 85,8% от средствата. През 2017 г. данните показват по-равномерно

Таблица 1. Разпределение на субсидиите по суми и бенефициенти
Table 1. Distribution of subsidies per amounts and beneficiaries

	2008		2010		2013		2015		2017	
	Изплатена сума, млн. €/Paid amount, million EUR	Бенефициенти, хил. др./Beneficiaries, thousand	Изплатена сума, млн. €/Paid amount, million EUR	Бенефициенти, хил. др./Beneficiaries, thousand	Изплатена сума, млн. €/Paid amount, million EUR	Бенефициенти, хил. др./Beneficiaries, thousand	Изплатена сума, млн. €/Paid amount, million EUR	Бенефициенти, хил. др./Beneficiaries, thousand	Изплатена сума, млн. €/Paid amount, million EUR	Бенефициенти, хил. др./Beneficiaries, thousand
≥ 0 < 500	9,239	58,476	10,764	49,9	10,27	45,2	10,025	38,532	2,157	7,139
≥ 500 < 1 250	6,781	8,74	9,914	12,67	12,307	15,69	17,743	22,478	12,787	16,263
≥ 1 250 < 2 000	4,274	2,73	6,496	4,12	8,889	5,61	12,874	8,138	13,005	8,164
≥ 2 000 < 5 000	11,873	3,76	17,338	5,52	27,277	8,55	38,948	12,248	45,803	14,315
≥ 5 000 < 10 000	13,127	1,87	18,050	2,58	32,942	4,75	58,558	8,192	65,992	9,188
≥ 10 000 < 20 000	18,246	1,29	22,201	1,58	35,178	2,53	59,691	4,295	80,387	5,846
≥ 20 000 < 50 000	39,671	1,23	46,306	1,45	60,396	1,9	78,010	2,473	101,799	3,311
≥ 50 000 < 100 000	35,246	0,51	56,915	0,82	81,336	1,14	94,063	1,303	104,459	1,457
≥ 100 000 < 200 000	20,389	0,16	52,825	0,39	101,122	0,71	120,631	0,867	149,96	1,061
≥ 200 000 < 300 000	3,291	0,01	16,473	0,07	53,327	0,21	60,399	0,248	75,244	0,31
≥ 300 000 < 500 000	2,805	0,01	6,734	0,02	32,506	0,09	43,420	0,120	64,098	0,175
≥ 500 000	1,449	0,004	8,587	0,01	38,068	0,04	49,405	0,047	58,389	0,062
Всичко: / Total:	166,39	78,79	272,56	79,17	493,618	86,42	643,80	98,90	774,08	67,29
Коефициент на Джини / Gini coefficient	0,799		0,807		0,831		0,792		0,726	
Коеф. на концентрация на неравномерно разпределената сума / Coefficient of concentration of uneven distributed amount	0,766		0,749		0,749		0,699		0,638	

Източник: ГД „Земеделие“ и собствени изследвания.
Source: Directorate “Agriculture” and own calculations.

Таблица 2. Относителен дял на бенефициентите и изплатените субсидии по отделните класове
 Table 2. Relative share of beneficiaries and paid subsidies according different groups

	2008		2010		2013		2015		2017	
	Дял от общата сума / Share of total amount, %	Дял от бенефициентите / Share of beneficiaries, %	Дял от общата сума / Share of total amount, %	Дял от бенефициентите / Share of beneficiaries, %	Дял от общата сума / Share of total amount, %	Дял от бенефициентите / Share of beneficiaries, %	Дял от общата сума / Share of total amount, %	Дял от бенефициентите / Share of beneficiaries, %	Дял от общата сума / Share of total amount, %	Дял от бенефициентите / Share of beneficiaries, %
≥ 0 < 500	5,55	74,22	3,43	63,03	2,08	52,30	1,56	38,96	0,28	10,61
≥ 500 < 1 250	4,08	11,09	3,64	16,00	2,49	18,16	2,76	22,73	1,65	24,17
≥ 1 250 < 2 000	2,57	3,46	2,38	5,20	1,80	6,49	2,00	8,23	1,68	12,13
≥ 2 000 < 5 000	7,14	4,77	6,36	6,97	5,53	9,89	6,05	12,38	5,92	21,27
≥ 5 000 < 10 000	7,89	2,37	6,62	3,26	6,67	5,50	9,10	8,28	8,53	13,65
≥ 10 000 < 20 000	10,97	1,64	8,15	2,00	7,13	2,93	9,27	4,34	10,38	8,69
≥ 20 000 < 50 000	23,84	1,56	16,99	1,83	12,24	2,20	12,12	2,50	13,15	4,92
≥ 50 000 < 100 000	21,18	0,65	20,88	1,04	16,48	1,32	14,61	1,32	13,49	2,17
≥ 100 000 < 200 000	12,25	0,20	19,38	0,49	20,49	0,82	18,74	0,88	19,37	1,58
≥ 200 000 < 300 000	1,98	0,01	6,04	0,09	10,80	0,24	9,38	0,25	9,72	0,46
≥ 300 000 < 500 000	1,69	0,01	2,47	0,03	6,59	0,10	6,74	0,12	8,28	0,26
≥ 500 000	0,87	0,01	3,15	0,01	7,71	0,05	7,67	0,05	7,54	0,09

Източник: ГД „Земеделие“ и собствени изследвания.
 Source: Directorate "Agriculture" and own calculations.

разпределение, но разликата не е съществена – 34,8% от стопанствата усвояват под 1,9%, а 9,5% от бенефициентите получават 71,6% от субсидиите.

Въз основа на анализа могат да се направят следните изводи:

- Усвоен е значителен финансов ресурс от земеделските стопанства по линия на директните плащания, с какъвто нашата държава не разполага;

- Подкрепени са около 1/3 от земеделските стопанства;

- Неравномерно разпределение на подкрепата между бенефициентите – акумулирането на значителни средства от едрите стопански структури, малък или незначителен размер на подкрепа на малките стопанства;

- Незначителна положителна промяна през сегашния програмен период на ОСП (2014–2020), спрямо предходния, към по-балансирано и равномерно разпределение на подкрепата между земеделските стопанства.

Литература

Chen, C. N., Tsaor, T. W., & Rhai, T. S. (1982). The Gini coefficient and negative income. *Oxford Economic Papers*, 34(3), 473-478.

Ciliberti, S., & Frascarelli, A. (2018). “The CAP 2013 reform of direct payments: redistributive effects and impacts on farm income concentration in Italy”. *Agricultural and Food Economics*, 6(1), 19 <https://doi.org/10.1186/s40100-018-0113-5>

Huang, H., Legg, W., & Cattaneo, A. (2010). Climate Change and Agriculture: The Policy Challenge for the 21st Century? *Changement climatique et agriculture: le défi du 21ème siècle pour l'action publique? Klimawandel und Landwirtschaft: Die politische Herausforderung für das 21. Jahrhundert?*. *EuroChoices*, 9(3), 9-15.

Ivanov, B. (2019). “Bulgarian agriculture – outlook and effects from CAP implementation”. Book of Proceedings from Vth International Scientific Forum, Institute of Agricultural Economics, pp. 187-197.

Mishra, A. K., & Paudel, K. P. (2011). Estimating permanent income and wealth of the US farm households. *Applied Economics*, 43(12), 1521-1533.

Sokolova, E. (2015). SAPS effect on farm income distribution and inequality in mountainous areas in Bulgaria. *Journal of Mountain Agriculture on the Balkans*, vol. 18, 1, pp. 162-185.

Westhoek, H. J., Overmars, K. P., & van Zeijts, H. (2013). The provision of public goods by agriculture: Critical questions for effective and efficient policy making. *Environmental Science & Policy*, 32, 5-13. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2012.06.015>.

Център за икономически изследвания в селското стопанство – САРА. (2017). „10 години ОСП в България”. Институт по аграрна икономика, стр. 44. <http://www.capa-bg.com/docs/2635.pdf>